

verbal terror

1 000 elever lämnar varje år vår svenska grundskola utan att ens kunna läsa. De är i bokstavlig mening analfabeter. Detta konstaterande gjordes vid Lärarnas Riksförbunds sk skolvecka i början av november.

Det råder säkert inga delade meningar om att detta är ett allvarligt missförhållande. Ingen aldrig så högtsyftande social fostran kan ersätta den "socialiseringsprocess" som det innebär att lära barn läsa och skriva. Överhuvudtaget måste skolan på ett helt annat sätt än hittills ägna sig åt att utveckla elevernas förmåga att läsa, skriva och tala.

Svenska skolungdomars språkliga torftighet har jag tidigare berört. Bekymren i det avseendet får dock inte tillåtas överskugga ett annat nästan lika allvarligt språkproblem. Jag tänker på den svenska utrednings- och förvaltningsapparatusens utbredda bruk av vad jag kallar verbal terror. Med detta avser jag den språkliga torftighetens raka motsats — det oupphörliga flödet av formellt oklanderlig byråkratsvenska, som hotar att dränka all meningsfull offentlig debatt. Låt mig illustrera med ett citat.

"Utvecklingsarbetet på skolmiljöområdet avser den byggda miljön i vid bemärkelse. Sådan miljö är ett komplex av inbördes beroende miljöelement — rum, byggnader, sambandselement, natur, gårdar osv — och sammansatta av tekniska komponenter med sina inbördes beroenden. Den byggda miljön är långlivad och svår att förändra och av denna anledning bör långsiktiga bedömningar tillmätas stor vikt. Miljöns relativa tröghet vid förändringar motiverar, utöver

ett långsiktigt tänkande, inriktning på allmänna karakteristika, gemensamma nämnare för hela eller samlade delar av skolverksamheten. Därigenom skapas förutsättningar för ett mera flexibelt sambruk och för en bedömning av skolmiljöns förenlighet, "utbytbarhet", med andra samhällsmiljöer."

Bra exempel på verbal terror kan hämtas från nästan vilken del som helst av den statliga byråkratin. Ovanstående citat råkar vara producerat inom skolöverstyrelsen. Det belyser ett par av de sidor som är typiska för den verbala terrorn.

Den verbala terrorn är för det första formellt oantastlig (den innehåller tex inga språkliga fel), den är som regel toltalt substanslös (innehåller antingen obegripligheter eller — vanligare — en ändlös rad truism) och är, där den uppträder, oftast rent otroligt voluminös. Den verbala terrorn återfinns oftast i statliga utredningsbetänkanden och i remissvar på sådana.

Stundom kan 50 à 60 procent eller mer av innehållet i ett SOU-betänkande bestå av detta substanslösa fyllnadsgods. Det terroriserande i sammanhanget är inte formen — den är mjukt pedagogiserande — och inte innehållet — vilket i stort sett saknas. Terrorn består i att läsaren grips av desperation över att aldrig komma till saken.

Vad är då den verbala terrorns mål och mening? Måste tex några fritidsarrangemang för barn i 7—12-årsåldern motiveras på över 500 sidor? Måste den sk SIA-utredningen förbruka 2 000 sidor för att

komma fram till några rätt triviala slutsatser? Varför krävde U68-utredningen sammanlagt 2 700 tättryckta sidor? Kort sagt: varför alla dessa bergmassiv, när de ändå bara framförder rättor?

En välvillig tolkning är att den verbala terrorn är ett uttryck för strävan till fullständighet och vetenskaplig noggrannhet. Man vill visa att man "minsann inte har slarvat ifrån sig". En mindre välvillig tolkning är att ordsvallet är till för att dölja tankarnas torftighet och bristen på sakliga motiv för de förslag som läggs. Om en statlig utredning exempelvis ägnar flera hundra sidor åt att idissla behovet av "övergripande samordnings- och integreringsåtgärder" kan man lugnt utgå från att saken är sjuk. Vore den inte sjuk kunde man ju säga vad man menar.

Under senare år har riksrevisionsverket genomfört ett antal sk förvaltningsrevisioner vid några ämbetsverk. Syftet har varit att undersöka om förvaltningen sköts effektivt. Det utbredda bruket av verbal terror har emellertid inte påtalats, trots att det borde vara lätt att räkna ut hur mycket tid, kraft och arbetslust som härigenom förbrukas i statsförvaltningen. Ingen uppgift kan dock vara mer angelägen, om man verkligen vill effektivisera arbetet inom den offentliga sektorn. På köpet skulle man också vinna, att vanliga medborgare fick en fair chance att sätt sig in i vissa aktuella politiska frågor. När nu demokrati och effektivitet för en gångs skull kan främjas i ett sammanhang — borde man inte då ta chansen?

Anders Arfwedson